

Улуу Кыайы 60 сылыгар

ТЭРЭЭЫННЭЭХТИК ЫТЫАҔЫН!

Бу даатаны бырааһынныктыырга бэлэмнэни иһинэн улууска араас мероприятиялар былаан быһыытынан ытыллаллар, ол курдук нэһиликтэринэн Улуу Кыайы үбүлүйдээх сылынан, саха норуотун уһулдуучулаах уола Илья Егорович Винокуров төрөөбүтэ 110 сылынан, улууспут тариллибитэ 75 сылынан. Онно аналлаах кубок, самодельнооска фестиваль, биэс көрүнгө спортнай күрэхтэни (волейбол, остоул тенниһэ, мас гардыһыта, саахымат, дуобат) уус-уран оҥоһуктар быыстапкаларын эстафетата ытылла сылдьаллар.

Биһиги нэһиликтитигэр ааспыт ый бүтүүтэ Түбэ нэһилиэгэ Кыайы эстафетатын кубогун туттаран, күрэхтэһэн барда. Нэһиликтэрин баһылыга Леонова Розалия Егоровна эстафета кубогун туттараары туран нэһилиэтин аатыттан Улуу Кыайы үбүлүйдээх сылынан эрдэлээтэ уонна эттэ: «Фронтан ыраах сытар Саха сирин сэрин эрэйэмүгэ, кыһалдалаах олох тумнубатахтара. Эр дьон кыанар өттө сэрингэ баран, ыраахан үлэ барыта өр-дьяхтар, өрһүн-ор-эмээхсин саныгар хаалдыта. Ону ол диэбэккэ, чаһыан көрбөккө, сылайар-элэйэр диини умнан, кыайы туһугар үгүс киһи хара көлөһүнүн тохпуга, сорох эйэлээх кэмгэ тийбөккө хоргууйан өлбүтэ. Сэрин. Төһөлөөх харах уута, сор-мунг, өлүү-сүтүү иҥмитэ буолуой, олоду имири эһэр бу кыры-метаах тылга?! Төһөлөөх илээни, алдыархайы ажалара буолуой, баламат хааннаах санаа?! Олох, киһи олово — күндү баай. Олох биһирдэ бириллэр. Маньык (туохха да тэннэмэт) баайы сыаналаабат диин киһи аймах инвигэр халыҥ аһыны, ыар буруй. Сэрин уонна олох хаһан да биһир иһигэр киһирбэт утары өйдөбүллэр. Олох үөһэттэн барыллар, сэрин киһиттэн тахсар.

Биһиги эдэр ыччаттарбыт дьон-сэргэ сарсыгы күнүгэ эрэллээх буоларын туһугар история чакчытын

умнубат, онтон элбэххэ үөрэнэллэрэ наадалаах суол. Онон биһиги амарах аҕаларбыт-эһэлэрбит, иһирэх ийэлэрбит-эбэлэрбит күүстээх күн санааларын ыгытытаан, холобур оҥостон, эйэни араҥаччылар, үгүөнү үксэтэр төлөрүйбэт ытык иэстэрэ», — диин саамай сөпкө тоһоҕоон эттэ.

Онтон спорт биэс көрүнгэр тардыһылаах, көхтөөх күрэхтэһилэр буолдулар. Түмүгэр үстүү очколоох тэннэһини буолла. Икки хонон баран биһиги нэһиликтит эстафета кубогун Граф Бирегэр илдьэн туттардыбыт уонна спорт биэс көрүнгэр күрэхтэһэн таһыстыбыт. Түмүгэр эмиз тэннэһини буолла. Дьэ, ити курдук махталлаах калыҥи көлүөнэлэр ааттарыттан бары ытыллаллар юбилейнай үлэлэргэ бары көхтөөхтүк кыттан нэһилиэниэ ортоугар үлэ күөстүү оруубар. Ити үлэлэри тэнгэ Аҕа дойдуну Улуу сэрини ветераннарын, Ийэ дойдуну иһин кыргыһыга өлбүт буйууннар көргөтөрүн, оҕдооболорун, сэрин кэмгэр үлэлээбит тыыл үлэһиттэрин — Кыайыны хааччыбыт дьонго кыһамы күүһүрэр.

М.Ф. КУГДАНОВ
-Мэйик-Наахар

Иллэн кэм — кылаакка тэн

ТЫМНЫЫ ПОЛЮҔУГАР АЙАН...

Быһыл кулун тутар саҥа-тыгар Тымныы полюһа — Эймөкөөн улуунугар, Томтор нэһилиэтин «Хотугу сулу» ортотелерадиоакадемията Кыайы 60 сылын көрсө «Мин төрөөбүт кыраайым» диин маастар-кылаас ытыта. Манна республика араас мунуктарыттан эдэр корреспонденттар мустаммыт нэһилиэк историятын, ытык сирдэрин туһунан матырыйаал хомуйдулар. Маны таһынан Кириэс Халдыаайы орто оскуолатыгар, Хаандыга «Алроса» культурнай-сынһанар киһигэ, Мэнгэ-Алдан агротехническэй орто оскуолатыгар, «Магадан трассата» диин мурэйга, Н.М. Заболоцкай-Чысхаан аатынан Томтор оскуолатыгар сылдьан элбэҕи билэн-көрөн, үгүһү сэргээн кэллибит.

Биһигини кытта «Саха» НККИК редактордара, режиссердара, СГУ преподавателе, ВГФ научнай сотрудинга, профессор П.А. Гоголева сылдьан, олус интэриэһинэй, туһалаах бэсидэлэри аахтылар. Холбура, мин Эймөкөөн диин тыл эбэнкилии «Һэйди-кыһыны тонмот уу баар сирэ» диин тылтан тах-

сыбытын, Эксөкүлээх Өлөксөй бу дойдуну кэрэ кыһынын сөбүлээн сэттэ төгүллээн кэлэ сылдьыбытын, штольняда баар муус оҥоһуктар номнуо төрдүс сылларын ууллубакка туралларын, хас сыл аайы «Тымныы оройо» диин фестиваль ытыттарын биллим. Бу фестивальга Томтор олохтоохторо спорт араас көрүнгөргө күрэхтэһэллэр эбит. Таба сүүрдүүттэн саҕалаан кэрэ куолар күрөхтэһилэринэн түмүктүүлэр.

Литературнай кыраайы үөрэтэр музейга сылдьаммын Чысхаан оруолун толорор А.Н. Винокуровтын сэрэгэстим. Саҥа-Клаус тохтуур гостиницатыгар сырыттым, сэрини кэмгэр 150-200 самолет түһэ сылдьыбыт аэропордун сонургуу көрдүм. Советскай Союз Геройа Ф.М. Охлопков улахан сизин кытта билистим, республикабыт президеһэ В.А. Штыров аҕата айаннабыт суолунан айаннааммын, Эймөкөөн, Верхонискай улуу хайаларын көрөн олус диин астынным.

Соловьева Айыы Куо, улуустаагы гимназия 10 кыл. үөрэнээччитэ

ОНТОН КУЙААС ЕГИПЕККЭ...

Мин 55 саасын элбэх дуу, аһыах дуу диятэххэ дьон тэннэн опоро-бун, сөбүлүүр үлээхпин, кэргэнэ-хпим, оҕолорбун улаатыннанан сиэнэрбин бүөбэйдибин. Онтон дууһам эдэрдим эрчимнээх, бипигин даһаны опохтон элбэх кэрэни, үчүгэйи күүтэбин. Ол үчүгэй олох халлаантан түспэтэ чуолкай, ол иһин олобу кытта тэнгэ хаамсан үлээлэххэ-хамсыахха, дьэ кэргэн олобор суолталаах түбэлтэлэргэ кыттан иһизэххэ наада.

Ол курдук 2004 сылга «ОНА+» хаһыат конкурсугар кыттан биһиги дьэ кэргэн Чехияга автотурпутевкатынан нагараадаммыта. Тьа ыла тутта барарга быһаарыммыпыт, тово диэтэр олунньу бүтүүтэ-кулун тутарга ынах сүөһү төрүөхтээх, онтон рассада олордута, оҕуруот, от үлэтэ, сир аһын хомуйуу, күһүгү хомуур, идэһэ өлөрүүтэ ода. Бары билэргит курдук быһылгы кыһын уратытынан наһаа хаардаах дьыл буолла, ол иһин олунньуга бараары тыммыт айаммытын автотур тохтоосто диин Египеккэ барыа диэбиттэрэ. Биһиэхэ, ханна да сылдьыба тах дьонго өссө үчүгэй буоллаа дии.

Москвадан Египеккэ дьылы 200 пассажирдаах «Боинг-737» самолетаан көтүбүт. Самолеттара биһир эрэ салоннаах, 10-ча телевизор ыйанан турар, икки киһи көрдөрдүлэр уонна сөбүлүүр араас музыканы наһууһунан истэһэхпин сөп. Египет диин Африка дойдута, төгүрүк сылы быһа сайын, олунньуга 28 кыраадыс итин, сайын 40-тан тахса үһү, ардах диин 50 сылга биһирдэ эмэ аһыах хаапшыла түһэр үһү, 70 млн киһи олодор. Олохтоох дьон араатар, харчылары арабскай фунт (1 доллар 6 фунтга тэннээр).

Хургада диин куоракка Кыһыл муора аттыгар «Голден 5 сити» диин отельга олортулар, астарта шведскай остоул диин, наһаа үчүгэй Экскурсияларга бэйэҥ кыахынан, харчыгынан көрөн сылдьары. Биһиги аатырбыт Луксор куоракка сырыттыбыт, араас храмнары, гробницалары, тыһынаахтар, өлбүттэр куораттарын көрдүбүт, 20 тахса метр үрдүктээх тыһыһычальны сыл анараа өттүгэр туллулубут, уруһуй-даммыт ойуулары көрөн сөхтүбүт-махтайдыбыт. Кырдыга даһаны, хайдахтаах үлэһит дьон итинниги тутуохтарын сөбүһү?

Били аатырбыт саамай уһун Нил өрүһүнэн хатааһылаатыбыт. Биһиги Өлүөнэ өрүсүтү быдан ордук эбит. Кыһыл муоралара диин аан дойдуга саамай туустаах (41 г/л) наһаа ыраас уонна үчүгэй баһыны бирюзовой өҥнөөх. Раискай арыы диин экскурсияда ласта, ачыкы, трубка бизэрин сөтүөлэттэлэр, коралловой рифтери таас түгэхтээх катарананан кэрэти сылдьан көрдөрүлэр. Папирус, сыттаах парфюмернай арыыны оҕорор фабрикалары көрдүбүт. Кыһыл өҥнөөх «каркадэ» диин чэин иһэрттилар. «кальи» диин от табаһы

табахтаттылар уонна Карнак диин сиргэ «хартуша» диин үрүн, кыһыл көмүскэ иероглибхаан суруллубут араас символаах кулону баһылаахтар оҕортордулар.

Тус бэйэм санаабын эттэххэ, сири-дойдуну көрөр диин наһаа үчүгэй эбит, сөхтүтүм диин сайдыылаах омукартан наһаа кырдыа-бас дьон туристы сылдьаллар, Россияттан үксэ эдэр дьон сылдьаллар. Атыһыт араатары сөбүлээбүтүм, сыананы наһаа үрдэттэлэр уонна атыһыла иһиккэ олох араасхаттар. Үлэһиттэр барыта эр дьон, дьахтар, кырдыаас диин суоҕун көрүтэ.

Түгэниһин туһанан бу айаммытыгар күүс-көмө, сүбэ-ама буолбут бар дьоммутугар, дьон сөбүлээн ааҕар «ОНА+» хаһыакка махталытын тиэрдэбит. Сири-дойдуну көрөр айаммыт өссө да салданн диин ыра санаалаахпын. Онно үөһэттэн хас биһир киһи дьылдахаан ыйааҕа билэ олордого буолду. Онтон бэйэбит Сахабыт сирэ салгыһынын, астынын, дьоннуун-сэргэлиин ханьык да дойдутааҕар күндү, кэрэ!

А. КУЛИЧКИНА, Хатырык

... АРАЙ БИҔИГИ ХАЙАНЫ ОРДОРОРУБУТ

Муус устар 2-3 күнүгэр улуус ыччаттара Вадим Кутуков саһаааччылаах, Семен Алексеев — Уһут Сэмэн сирдүүттээх ааспыт сылпаабы Дьаагы хайаарыгар сыры-

ыбытын үгэскэ кубулар сылпаах эмиз Кэбээни улууну Сигээн-Күөл туһаайытынэн Дьаагы хайаарыгар баран кэллибит. Быларыын 600 м тахсыбыт эбит буолууһуна, бу сырыыга 1100 мизтэрэ үрдүктээх Тумара үрэх үрдүгэр турар таас хананы дабайдыбыт. Ай-

аммыт Кыайы 60 уонна улуус төрүттэммитэ 75 сылларыгар ананна, туруук хайабытыгар «Кыайы 60 сыла» диин ааты иһэрэн кэллибит.

Бөлөхтүгэр НПК-тан, «Ситим» эдэр учууталлар түмсүүлэриттэн, Алпаныттан, ыччат социальнай-психологическай өйбүлүн ювиниттэн, улуустаабы ыччат управлениетыттан барыта 15 ыччат баара.

Хаартыскаҕа: Хайа мунгутуур чыпчаалыгар

Л. УВАРОВСКАЯ

(Салгыыта бачээттэнэ)

Улусная лотерея
«Образование - 2005»

Купи и выиграй!

Призы:
Телевизоры,
Пылесосы,
СВЧ печи,
DVD плееры,
Кух. комбайны,
Магнитолы и т.д.

Суперпризы:
Квартира,
Участок в с. Намцы,
Холодильник,
Компьютер.

Киһи үтүөтэ үйэлэргэ умнуллубат

УЛУУСПУТ КИЭН ТУТТАР КИҤИТЭ

Саха Республикатын үтүөлээх учуутала, норуот үөрэҕиритин туйгуна, Нам улуунун бочуоттаах киһитэ Охлопкова Мария Егоровна бу күнүгэр 75 сааһын туолла. Кини 1930 сыллаахха муус устар 7 күнүгэр Нам улуунун Түбэ нэһилиэгэр күн сирин көрбүтэ. Оҕо сааһа, оскуолатаабы кэмнэрэ төрөөбүт Намыгар ааспыта. Орто оскуоланы ситиһилээхтик бүтэрэн СГУ историко-филологическай факультетын саха тылын уонна литературатын отделениетыгар үөрэнэ киһэр.

пыгтан суруйуу (изложение), өйтөн суруйуу (сочинение) хомуурунньуктара, саха тылыгар уонна ааҕытыгар нормативнай суруктар бэчээттэнэн тахсалларыгар элбэх сыратын биэрбитэ.

Саха народной суруйааччыта Д.К. Сивцев-Суорун Омоллоону кытта биһиргэ үлэлээн экспериментальнай «Буукубаары» таһаарар-быттар, бу билингэ диэри үөрэтэр пособие быһытынан туттулла сылдыар. Буукубаар Монреаль куоракка (1972 с.), Москва куоракка (1975 с.) аан дойдутаары кинигэ быһапкатыгар кыттан биһирэммитэ. Вастагы буукубаар хас да көлүөнэ ыччат ситиһилээхтик үөрэнэн үрдүк үөрэх кыһатыгар тахсалларыгар олук буолбута. Оччолорго Нам начальнай оскуолатанациональной оскуолаларга чинчийэр институт тирэх оскуолатынан буолбута. Мария Егоровна салалтатынан үгүс учууталлар сыра-лаах үлэни көрсөн республикага Эльконин-Давыдов ньымаларын таратар экспериментга актыыбынайдык кыттыбыттар.

Ол түнүгэр саха оскуолаларыгар үөрэнэр өрүлөргө аналлаах учебниктар тахсыбыттар, элбэх учууталлар онуоха соавтордар буолбуттара. Ол курдук Хатын Арына начальнай оскуолатын үтүөлээх учуутала Е.К. Попова бастагы кылаастарга саха тылыгар учебнигы, Нам начальнай оскуолатын норуот үөрэҕиритин туйгуна Е.Д. Ви-

нокурова иккис кылаастарга «Саха тыла», республика үөрэҕиритин туйгуна Н.С. Попова үһүс кылаастарга «Саха тыла» учебнигин, Россия үөрэҕиритин туйгуна М.М. Дьяконова үһүс кылаастарга «Төрөөбүт сагабыт» учебнигин, республика үтүөлээх учуутала Р.М. Сабарайкина уонна Россия үөрэҕиритин туйгуна А.Е. Гуляева иккис кылаастарга саха тылыгар дидактическай матырыйаал пособиетын таһаартарбыттар.

оттаах сынналанганга олоҕорунини 5 оҕо амарах ийэтэ, элбэх сизин, хос сизин таптааллаах эбөлэрэ Улууе үөрөҕүн тиһигэ сайдытыгар анаабыт үлэтин үрдүктүк сыаналаныбыт, билигин-көрүүтүн, талаанын кэлэр кэскили иһигиэ-үөрэтигэ анаабытын иһин барда махталбытын тиэрдэбит. Айымнылаах үлэтигэр сүгүрүйэн туран уураабат уоту, ахсаабат Айыны сыдыаайын, өссө да суба-ама буола турурыгар баҕарабыт. И.Д. Винокуров-Чабылдан аатынан Нам начальнай оскуолатын коллектива

АҒЫАХ ТЫЛ МИННЬИГЭС

Нам селотугар 300-тэн тахса тыыл ветерана олоҕор. Село дьаһалтата Улуу Кыайы 60 сылынан сибээстэн Кыайыны уһансыбыттарга юбилейнай мэтээллэри түнэтэр. Мэтээллэри тэрилтэлэр бэйэлэрин ветераннарыгар ылан биэрэчтээхтэр. Сорох тэрилтэлэр ветераннара суох буолан, сорохтор хойутан сайаапка түһэрэн ыла иликтэр. Саамай элбэх мэтээли «Илгэ» ПО ылан 38 ытык кырдыаһыгар түнэтэ сылдыар. Тэрилтэ суохтарга село дьаһалтата бэйэтэ тиксэриэ.

Ааспыт нэдиэлэ ИДьУО личнэй састаабыттан 42 киһи илин эвэр, киһи улуустар спартакиадаларыгар кыттан 2-с миэстэни ылан музыкальнай киһинэн наҕараадалаабыт.

Аптааны аҕаларын сэбиэтин председателэ Тихон Тихонович Григорьев республикатаары аҕалар сэбиэтэрин конкурсугар кыттан 1 миэстэни ылла. Кулун тутар 31 күнүгэр вице-президент А.К. Акимовы кытта көрсүһүүгэ музыкальнай киһинэн бэлэстэнэ.

В. РЫКУНОВА

Поэт, журналист Н.М. Рыкунов олохтон барбыта 10 сылыгар

ОҕО СААҤЫМ ДОҕОРО

Поэт Николай Михайлович Рыкунов туһунан кылгас ахтыы суруйарбар туох ханьык иннинэ хаартыскатын көрөн санаа сахтаран ылаары кини кинигэлэрин көрдүүр түбүккэ түстүм. Өр-өтөр гыммакка «Сибээхилэр» дьин сэттэ саха поэтарын айымньыларын таныйлан 1972 сыллаахха тахсыбыт ырыалар, хоһооннор, поэмалар хомуурунньуктарын булан ыллым. Ньюкулайыт хаартыскатын 113 сирэйтэн булдум уонна балаачча өр онуманы эргитэ саныы, ааспыт олохпут араас түгэнэрин толкуйдуу, ахта опорбохтоотум.

улахан суох эрэри бэйэтигэр сөп эттээх-сииннээх, угуюхтаах тутуллаах кырдыа барбыт киһи этэ. Хамаҕаттаҕа кэлэллэригэр ыарахан үлэттэн тохтообут кэмэ этэ. Ол эрэри күнү быһа тугу эмэ уһана олоҕорун, ону-маны үлэли-хамсыы сылдыарын көрөр буоларбыт. Сайылыкка оччолорго иһэр уу кырыымчык буолара. Ону күн айы оҕуһунан биэс-алта бөтүнү тиэнэн киирэн өрүстөн баһан таһаарар буолара. Сорох оҕолор Мэхээчтэн

лай бэйэтин балаачча бастыг айымньыларын ийэтигэр, ийэрэ анаатаҕа эбээт! Кырдык да дьонун-мааны дьоннор этилэр эбээт Ньюкулайыт ийэлээх аҕата — Биэрэлээх Мэхээчэ.

Уонтан тахса сыл биһиги сайылыкпытыгар этиһии-окуһуу, ордук-хоһу тыллаһыы суоҕа, бары эйэ-дэмнээхтик, бэйэ-бэйэлэрин өйдөһөн, өйөһөн, оччотооҕу сэриин ыардарын, ачыктааһыны, олоҕу-дьаһаҕы чөлүгэр түһэрини — барытын биэрныһыт түмсүүлээх буолан кыайдахтара, кыайбыттар. Кинилэр бүгүн суохтар. Ол эрэри доҕорбут Ньюкулай дириг ис хоһоонноох, ис киирбэх ийэтиллээх хоһоонноругар үйэлэргэ өлбөт-сүппэт үтүөкэннээх уобарастара тыһынаахтар!

Оччотооҕу оҕо хара сарсыардаттан туруоруттан күнү быһа үлэр-хамнаска кыттан, үлэлээн түбүгүрэн тахсара. Ньюкулай да онтон хайаларыттан да туора турбатаҕа. Ол да буоллар ооньуурбутун хаһан да умнубат, ону онорорго сүрүөлдээбэт буоларбыт. Уолаттар оннооҕор сайылыктан өгүрүк куйааска сатыы киирэн өрүкэ сөтүөлээн тахсар буоларбыт. Сайылыкка көһөн таҕыстыбыт да уолаттар бырааһына тийиһи ыттан, таас хомуйан, ооньуон кэлэр үтүө үгэстээх этибит. Бу үтүө үгэни хойут үлэһит да буолан баран Ньюкулай тутуһар буолара.

Ньюкулай оҕо эрдэҕиттэн кинигэни олус сөбүлээн ааҕара. Ааҕар кэмигэр онноманна мээһэ аралдьыбат идэлээҕэ. Сири-дойдуну, айылҕаны, көтөрү-сүүрү, тулалыыр эйгэни наһаа да таптыыра-сөбүлүүрү, кинилэргэ мэлдьитин оҕолуу үөрэрэ, нарыннык да нарыннык таптыыра. Сайылык оҕолоро сылдан эрэн ол-бу күрэхтэһиллэри, куоталаһылыгы ытталыыр буоларбыт. Холобур, олортон биһрдэстэринэн хоһоон суруйутугар холоһуу буолбута, остуоруйа кэспиргэ, таабырын таайсарга мэлдьи көхтөөх этибит. Кыыс өтгө концерттыыр буолаллара.

Ньюкулай санаабыт санаатын толорортон хаһан да толлон, чугуйан хаалбат үгэстээҕэ. Биһиги маска, дьыа-уот үрдүтүр ыттарбытын, онно оннооҕор куоталаһарбытын олунун сөбүлүүр этибит. Арай биһрдэ сайын дьыбытиттэн чугас үүнэн турар балайда үрдүк бэс баарыгар (билигин куурай-хатан тураахтыыр) Ньюкулай уончатын сага аһан эрэр уол, ыттан таҕыста уонна мунутуур чыпчаалыгар тийэ ытыһына. Ол олоҕордуна, туһунан олоҕор мутуга тосту ыстанна да — уолбут аллараа диэки куугунаата. Түһэн

иһэн сонос содус мутуктан тутуһа түстэ уонна илиитинэн тутуһан бэһин умнаһыгар тийиһэн сиргэ түһэн кэллэ. Куттанан, уолуйан хаалбыта буоллар алдырхай буолара чахчы этэ буоллаҕа. Онно хас да улахан дьон бөстөн чугас содус кэпсэтэ олоҕорбуттара. Уол түһэн истэринэ, хайа икки ардыгар тура, толкуйдуу охсубута буолла, Малышев Василий илиитигэр куулу тэничи түспүтүнэн икки илиитин былаһаан бэс аһыгар турар эбит. Онтон биһиги киһитини өрүһүгэр туһунан толкуйдуохтааҕар өмүттэн куттаммакка да хаалбыппыт.

Коля армияҕа Саха сиригэр сулуспалаабыта. Хантан саҕалаабыттар буолла. Бүлүүгэ дылы телеграф линиятын тардыбыттар. Мин оччолорго Хампа орто оскуолатыгар учууталыын сылдыабын. Үөрэх бүһүтүн кэннэ оскуолаҕа кэлбиһэр: «Эйигин почтаҕа киһи кэтэһэн олоҕор, барыан үһү», — дьин эттилэр. Мин муодаргы-муодаргы почтаҕа тийибитим, Ньюкулайым кэлэн турар эбит. Солдаткай бушлаттаах, баата ыстааннаах, хаатынкалаах. Онно Хампаҕа икки күн кэлэ сылдыбыта, чэйдээн ааһыталаабыта, чөйдирибит устата астына, ирэ-хоро кэпсэтэн ааспытытын, дойдубутун, дьоммутун актыыспытытын умнубаһытын. Оччолорго аан баһан суруйан холонон көрөрүн туһунан тыл быктарбыта. Ону мин улаханник көх-нэм буолбатарым быһыылааҕа. Ити кэмгэ саха литературатыгар, саха суруйааччыларыгар тыһыс сыһыан саамай өрөгөйө этэ. Ити 1958 с. кулун тутар эбэтэр муус устар саҕаланыыта этэ.

Мин Николай Михайлович оло-

дугтан оҕо сааһын туһунан тугу билэрбиттэн сороһун быһыта-орута ахтан аһардым. Ньюкулай олоҕун саамай улахан кэрчигэ, үлэһит, суруйааччы буолуута буоллаҕа. Онно мин олох киирэ да соруммаһын. Оҕо сааһын туһунан ахтыы Николай Михайлович киһи быһытынан үүнүүтүгэр-сайддытыгар, ситиһитигэр-хотуугугар тирэх буолар кыахтар араскы тардан сайдар кэмнэрэ буоларынан ордук суолтааах.

«Сибээхилэр» хомуурунньукка баар хаартыска Ньюкулай маннайгы кылааска үөрэнэ кэлэн баран, бастагы чуоранын тыһынын кэтэһэн, чыпчылыбытка да ырааһы оодулаһа, дьуолкалаах айанын аартыга ханан арыллыаһын саныы турарын олус санатар эбит. Хаартыскатын аһыгар «Күндү доҕорбор Ганяра оҕо сааһыт өйдөбүлүн. Коля 10.03.72 с.» дьин суруллан эрилийэн турар. Бу кинигэ 127 сирэйигэр «Хатын» дьин хоһооно баар. Бу хоһоону мээһэ оҕо сааһытыгар биһр сайылыкка олоҕон, дэриэбинэ тилийэ тэлгэһэлээхитин бэлэстэн, онон оҕо сааһыт ахтылҕана туохтааҕар да күндү дьин санаанан салайтаран анаабытын, ол иһин «Хабарыска» дьин бэлэстэбитин этэн бэлэстэбитэ. Манна этиллибит: Эңэлдьийэр алаастан Илийбэхтир салгыныны, Сүрэхпэр сып-сылаастык Ахтылҕан аһыл гыһына, — строкалары саныы олоҕон ахтыыбын суруйдум.

Г.С. КАСЬЯНОВ, улуус Ытык киһитэ

Хаартыскаҕа: Н.М. Рыкунов, Г.С. Касьянов Никольскайга, 1979 с.

Ол олоҕон санаан кэллим 1944 сылы, балаһан ыйын биһр күнүн. Үөрэх саҕалааһытын кэннэ этэ. Таһырдыттан киирэн көрдүүр устун кылааспар баран иһэн сана үөрэнээччи кэлбитин бэлэстии көрдүм. Тоҕо эбитэ буолла, онно көрбүһүн олох умнубаһын. Маннайгы кылааска үөрэнэ кэлбит өр дьитээххэ, сүрдээх дьоннаахтык туттубута, тугу эрэ саныы, ырааһы одуулуу турар хаартаара, биллэ-биллибэттик кыһааччы туттубут төбөтө уонна ордук икки аҕарын аччаччы содус дьыһыһынык үктэнэн турара бу баарга дылы.

Ньюкулай оҕо эрдэҕиттэн сүрдээх сэргэх, туохха барытыгар сыстаҕас, тугу санаабытын аһаастык этэр үтүө үгэстэрдээх этэ. Ооньууга-көргө ордук көхтөөр. Оччолорго өрүлөр мустан ооньуур ооньууларбыт үгүс этилэр: лапта, городки, саһа ооньуоһун, окко-маска ыттыы, сөтүөлээһин, мототойдоһун, бырааһына түһүү-тахсыы о.д.а. Үлэр-хамнаска, ооньууга-көргө Коля хаһан да буоллун-хааллын эрэ дьин кыттыһары сөбүлээбэт буолара. Ис сүрүгүтэн үлүһүгэр туран кыттарын сөбүлүүр, онон киһини кытта ооньуур кимизэх баҕарар улахан дьулуруу аҕалара. Кыайыһа дуулуура хаһан баҕарар күүстээх буолара уонна онон атын оҕолору барыларын угуйара, көүлүүрө. Ооньуу кэмигэр мээһэ балыһа саҕаабат, ооньууга оҕолор чинийиһидик кытталларын сөбүлүүрө. Кини биһигиттэн балаачча балыс этэ да туохха барытыгар табыс-тэһигэ сылдыара, балыс киһи быһытынан ооньууга, кэлиһигэ-барыһа дэн да буоллар араастар баар да буоллаҕарына хаһан да дьонугар үгэс барбат үчүгэй үгэстээх этэ. Ол иһин оҕолор бары сөбүлүүр этибит. Аҕата Мэхээчэ өҕүнүөр наһаа

көрдөһөн 7 биэрэстэлээх сайылыктан уу басыһа дьин ааттаан киирсэр буоларбыт. Аара сыарҕа олоҕон истэхпитинэ ону-маны сээрҕир, кэспир буолара. Биһигэ сүрдээх үчүгэйдик сыһыаннаһарын өйдүбүт.

Ийэгэ Вера оччолорго манньык-сыттыыра. Эмиэ сүрдээх элбэх кэпсээннээх буолара. Биһигэ, өрүлөргө эмиэ үчүгэй баҕайытык сыһыаннаһара, хайдах эрэ улахан дьон курдук кэпсэтэрэ. Үлэр-хамнаска сүбэлээн-амалаан туох эмэ дьин санаабытын көтөтөрө, көүлүүр тыллара булан этэн иһэр үгэстээҕэ. Олортон ордук мин өйбөр өрүлөр биһиги бэйэ-бэйэбитин кытта эйэлээхтик, эгиспээксэ-охсуспаһа сылдыарбытыгар сүбөлиирэ хаалан, күн бүгүнүгэр диэри истиг иһийиһин илгийэргэ дыһы. Ньюкулай быһыы-таһаа, туттуу-хаптыы, дьүһүн-бодо өттүнэн ийэтигэр олус маарынныыра. Тыл ууһа даһаны ийэтигэр буоллаҕа. Ол да иһин буолуо, Ньюку-

СУОХ БУОЛЛА ДОҕОРБУТ НЬУКУЛАЙ

Күөх ойуур биһр тиһтэ суудуна, Аал Луук биһр лабаата тоһуна. Оо, тугун чункугай, куруһай! Суох буолла доҕорбут Ньюкулай.

Биһр бастыг ыччатын сүтэрэн Иһийдэ Эңсиэли хочото. Ыһырык сураһы тарҕатан Таҕыста бэйэтин хаһыата.

Өлөрү билиммэт эн иһийин, «Хатынын ырыата» ыллыһа, Хаһыатын «Эңсиэли» мэлдьитин Эйигин санатан тахсыһа.

Оттубут эн «Отуун уоттара» Умайа, ыһыра туруоҕа, Тунаҕан «Тулдугун хаардара» Тойуксут туоната буолуоҕа.

Уйбата эн уйан уйулҕан Олуурдаах бу олох мускуурун, Ол эрэн тэйбэтигэр поскуттан, Инники кирбиһгэ оҕуттун.

Баар буолуо ырыаҕар, хоһоонҕор, Баар буолуо талааннаах ыччаккар, Баар буолуо мэлдьи дьон туһугар, Олоххо онорбут кылааккар.

В. УШНИЦКАЯ, Хамаҕатта, 1995 с.

ПОЭТ Н.РЫКУНОВКА

Мэнэтэйбитигэр дьэ хаһан мэнитэн тийэбит? Алааспыт саҕатыттан Тэлэчи охсон киирээбит?

Эн ходуһан наһаа да кэнээбит, тэлиһи кээһин, ырааһын, «центнердаах» бугулларын лөглөһөн астыктарын!

Урут үөрэтэ-такайа мэлдьитин субууларбын көрөн түүрүрүм, сахсархай оҕо бугулларбын саба баттаан чингэтэн биэрэринг...

Өр да опуну кэбистим — хаһа да сууллар, ардахха да былдытан, хатыһан куурдабын, өсөһөн өссө чөмчөтөбүн...

Убаай, үөһэ тахсан турууй, кыдамабар ыйан кулууй, түһүн тупсаран биэриний... Тэбис чингэтэн оройун — киллэ килиһ кээһин ыһыан.

Кэлиһиги кэбиһиллэри кэккэлэтиэм этэ бэйэм.

С. ОВЧИННИКОВ, Мирнэй к., 1986 с.

